

Fogyatékos munkavállalók- Magyarország “State of Play”)

Bevezetés

Magyarországon a XX. század utolsó évtizedéig sajátos történelmi okok miatt a fogyatékos emberek ügye nem vált közüggé, családjuk problémája maradt, a szocialista tervgazdaság időszakában a teljes és alapvetően nagyvállalati keretek közt zajló foglalkoztatással összefüggésben a szociális és foglalkozási rehabilitáció rendszer sem alakult ki. A bérszabályozás rendszere megkívánta, hogy sok alacsony keresetű munkakör létezzen, ezért egyszerű kisegítő-kiszolgáló munkakörökben a sérült, vagy azzá vált emberek foglalkoztatása megvalósult, bár a rehabilitáció, a képességeknek megfelelő munkavégzés nem volt biztosított. Fogyatékos emberek nagy számú foglalkoztatására csak az erre létesített védett munkahelyeken, vállalatoknál került sor.

A munka világában betöltött szerep nem követelte meg, hogy a fogyatékos gyermekek foglalkoztatást megalapozó oktatási és szakképzési lehetőségekhez jussanak.

A rendszerváltás és a kapcsolódó gazdasági rendszerváltás legnagyobb vesztese ezért ez, az addig is a társadalom perifériájára sodródott réteg lett.

A 90-es évek elején Magyarországon másfél millióval csökkent a foglalkoztatottak száma, de a csökkenésnek csak egy része jelent meg a munkanélküliség emelkedésében.

A leginkább drámai változást az aktív korú inaktív arányának növekedésében regisztrálhattuk.

1993-ban létrejött a Rehabilitációs Alap a megváltozott munkaképességűek foglalkoztatását biztosító beruházások és fejlesztések támogatására

Mindenek ellenére 1991-96 között nem vált e tevékenység a munkaerőpiaci szervezet alaptevékenységének részévé, nem voltak eszközök az egészségében károsodott munkanélküli tartós munkanélküliségének megelőzésére és a munkaerőpiaci helyzet sem tette lehetővé intézményes megoldások alkalmazását. A munkanélküliség mértéke, dinamikája az 1990-es évtized első felében nem adott esélyt az elsősorban személyes figyelmet igénylő szolgáltatás rendszerbe állítására.

A foglalkozási rehabilitáció orvos szakértői, foglalkozás-egészségügyi feltételei sem álltak fenn, a munkaerő-piaci szakemberek és az orvosok közt gyakorlatilag nem volt kapcsolat.

Az egészségkárosodás miatt passzív ellátásba kerülők számának növekedése a munkanélküliség számaival arányosan alakult, a társadalom eltartási terhei jelentősen növekedtek.

1994-ben törvényjavaslatok készültek a fogyatékos emberek jogainak és esélyegyenlőségük megvalósítására, elkezdődött a foglalkozási rehabilitáció koncepcionális előkészítése. Ekkor nem a rehabilitáció, hanem az államháztartás egyéb elemeinek, passzív ellátások rendszerének az átalakítása kapott nagyobb hangsúlyt.

1995-ben az államháztartási reform keretében a rokkant nyugdíj rendszerének, a megváltozott munkaképességűek ellátó rendszerének az átalakítása volt az igény, nem utolsó sorban az egészségbiztosítás és a nyugdíjbiztosítás pénzügyi egyensúlyának helyre állítása céljából. E munka során nagyon gyorsan kiderült, hogy a passzív ellátások rendszere átalakításának alapfeltétele az ellátórendszerből kikerülő, vagy az átalakított ellátórendszerbe be sem kerülő emberek munkavállalási lehetősége. A munkaerőpiac helyzetével, a munkanélküliség magas arányával, a feltételek hiányával összefüggésben a kezdeményezések ekkor sikertelenek maradtak. 1996-ban az addig elkülönült alapokból létrejött az egységes Munkaerőpiaci Alap, ennek részévé vált a Rehabilitációs Alap is, megteremtve ezzel a megváltozott munkaképességű munkavállalók integrált szolgáltatásának feltételeit.

A mai gyakorlathoz vezető út

Magyarország csatlakozott a Genfben 1983 június 20-án kelt 159. sz. egyezményhez a szakmai rehabilitációról és a foglalkoztatásról, valamint a szintén Genfben, 1985. június 20-án kelt 161. sz. egyezményhez az üzem-egészségügyi szolgálatról. A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet Általános Konferenciáján elfogadott egyezmények kihirdetése megtörtént az 1985. évi 9. és az 1988. évi 13. törvényerejű rendelettel, honosításuk azonban elmaradt, illetve elemeiben, esetlegesen valósult csak meg.

A tervezett változások irányát az Országgyűlés a megváltozott munkaképességűek és rokkantak társadalombiztosítási és szociális ellátó rendszerének átalakításáról szóló 75/1997.(VII.18.) OGY. határozata határozta meg.

1997-ben–98-ban a gazdasági –társadalmi átalakulás keretében felerősödött a fogyatékos emberek esélyegyenlőségével kapcsolatos társadalmi vita, a nyugdíjreform keretében sürgetővé vált a foglalkozási rehabilitáció orvosi, munkaügyi feltételrendszerének és intézményeinek megteremtése. Ezekben az években a munkanélküliség évről évre lassan mérséklődött, ami lehetőséget teremtett az inaktív emberek rehabilitációjának megkezdésére.

Így azt a mintegy 50-70 évnyi hátrányt, amivel a magyar társadalom rendelkezett, néhány év alatt kellett jogi, intézményi szolgáltatási téren jelentősen mérsékelni és emellett a társadalomban alig jelenlévő fogyatékos emberek problémáit, értékeit a társadalmi közgondolkodásban megteremteni.

Az 1998 . év tavaszán olyan alapvető jogszabályok léptek hatályba, mint a foglalkozási rehabilitáció munkaerőpiaci szolgáltatásként az állami foglalkoztatási szolgálat keretében való megvalósításáról és a kapcsolódó érdekeltségi rendszerről, a közhasznú (civil) szervezetek jogállásáról és támogatásáról, a fogyatékos emberek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló törvények, de a fogyatékos emberek esélyegyenlőségét , rehabilitációját segítő jelentős módosítások léptek hatályba az egészségügyi és adó jogszabályokban is.

A foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról szóló 1991. évi IV. törvény (a továbbiakban Ft.) 1998-tól rendelkezett a foglalkozási rehabilitáció feltételeinek megteremtéséről a foglalkoztatáspolitikai eszköz-, és intézményrendszerében. Ez az intézkedés a rokkantnyugdíj és a megváltozott munkaképességűek szociális ellátásainak a nyugdíjrendszer reformja keretében tervezett változásokhoz minimálisan szükséges foglalkoztatási feltételek megteremtését szolgálta.(az ellátó rendszer reformja nem történt meg)

A fogyatékos emberek számára a pozitív diszkrimináció megvalósulása széleskörű társadalmi elfogadást igényelt. Fontos célkitűzés volt, hogy a lehetőségek az országban minden megyében, minden településen megjeljenek.

A közigazgatás és a társadalmi élet szinte minden területén új megoldásokat, szabályozást, finanszírozási megoldásokat igénylő munka széleskörű kormányon belüli és a civil szféra bekapcsolódásával társadalmi együttműködés keretében kezdődött meg. Megerősödtek a fogyatékos érdekképviseletek, létrejött a Kormány tanácsadó szerveként az Országos Fogyatékosügyi Tanács. A koordináció fontos eszközeként 1999-ben az érintettek bevonásával elkészült és kihirdetésre került az Országos Fogyatékosügyi Program (100/1999.(XII.10.)OGY határozat) amely az esélyegyenlőség megvalósításának középtávú feladatait határozta meg. A programhoz Intézkedési Terv kapcsolódik. (2062/2000.(III.24.)Korm.hat).

A kialakult rendszer továbbfejlesztése a mindennapi jogalkotásban a társadalmi befogadási folyamat része, azonban annak összetettségére is tekintettel ezt a kiemelt figyelmet nem élvezzi. Az első Nemzeti Fejlesztési Tervben a megváltozott munkaképesség horizontális prioritásként érvényesül.

A fogyatékos emberek életminőségére, esélyegyenlőségére, integrációjára vonatkozó szabályokat tartalmazó jogszabályok jegyzéke

Új jogszabályok:

1998.évi XXVI.törvény a fogyatékos emberek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról
11/1998 (IV.29).MüM rendelet a munkaügyi központok rehabilitációs eljárásáról

1999. évi C. törvény az Európai Szociális Charta kihirdetéséről (15. cikk, melynek tárgya a fizikailag vagy szellemileg fogyatékos személyek szakmai képzéshez, a rehabilitációhoz és a társadalomba történő újra beilleszkedéshez való joga- ratifikálása a 2005. évi V. törvény az Európai Szociális Charta kihirdetéséről szóló 1999. évi C. törvény módosításáról.)

100/1999. (XII. 10.) OGY határozat az Országos Fogyatékosügyi Programról (Intézkedések meghatározása a fogyatékos személyek esélyegyenlőségének, önrendelkező képességének, önálló életvitelének, a társadalmi életben való aktív részvételének biztosítása érdekében.)

2062/2000. (III. 24.) Korm. határozat az Országos Fogyatékosügyi Program végrehajtására vonatkozó középtávú intézkedési tervről (Az Országos Fogyatékosügyi Program végrehajtására vonatkozó középtávú intézkedési terv, az élet minden területére vonatkozóan, minisztériumok szintjére lebontottan.)

30/2000. (IX. 15.) GM rendelet a munkaerőpiaci szolgáltatásokról, valamint az azokhoz kapcsolódóan nyújtható támogatásokról (A szolgáltatás tartalma, rehabilitációs tanácsadás, mint önálló tanácsadási forma.)

2001. évi CI. törvény a felnőttképzésről (22.§ a felnőttképzési normatív támogatásról.)

29/2002. (V.17.) OM rendelet a fogyatékossgal élő hallgatók tanulmányainak folytatásához szükséges esélyegyenlőséget biztosító feltételekről

2003. évi CXXV. tv. az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról.

362/2004. (XII. 26.) Korm. rendelet az Egyenlő Bánásmód Hatóságról és eljárásának részletes szabályairól

1/2000. (I. 7.) SzCsM rendelet a személyes gondoskodást nyújtó szociális intézmények szakmai feladatairól és működésük feltételeiről (A bentlakásos intézményben ellátott személyek foglalkoztatásának megszervezése; egyéni rehabilitációs program készítése; támogató szolgálat; a rehabilitációs intézményekre vonatkozó szabályok; a szociális szolgáltatásban részesülők munkavégzésének szabályai.)

1999-2005 közt módosult jogszabályok:

1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról, 112-113. E § (A rehabilitációs intézményekre és a rehabilitációs célú lakóotthonokra vonatkozó külön szabályok)

1992. évi XXII. tv. a Munka Törvénykönyvéről; 72. §, X/A fejezet (a távmunkát a munkaviszony sajátos formájaként szabályozza;87/A a rokkantsági nyugdíjra jogosult személy munkaviszonyát erre tekintettel felmondani nem lehet)

1991. évi IV. tv. a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról 41/A rendelkezik a legalább 20 főt foglalkoztató munkaadó foglalkoztatási kötelezettségéről(5 %-os kvóta), illetve a rehabilitációs hozzájárulás fizetéséről a hiányzó létszám után) (A rehabilitációs hozzájárulás mértéke 2004-ben a tárgyévet megelőző év nemzetgazdasági bruttó átlagkereset 8 %-ára növekedett.)

1996. évi LXXXI tv. a társasági adóról és az osztalékadóról 7.§ (1) v) : a 20 fő alatti társasági adóalanyok legalább 50 %-ban megváltozott munkaképességű munkavállaló foglalkoztatása esetén a mindenkori minimális munkabér mértékéig adóalap csökkentésre jogosultak(havonta és fejenként)

1995. évi CXVII. Tv. a személyi jövedelemadóról 21.§ 49/B § (6) a a 20 fő alatti személyi jövedelem adóadóalanyok legalább 50 %-ban megváltozott munkaképességű munkavállaló foglalkoztatása esetén a mindenkori minimális munkabér mértékéig adóalap csökkentésre jogosultak(havonta és fejenként)

6/1996. (VII.19.) MüM rendelet a foglalkoztatást elősegítő támogatásokról, valamint a Munkaerőpiaci Alapból foglalkoztatási válsághelyzetek kezelésére nyújtható támogatásról 19-20 § (A megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatásához nyújtható támogatás.)

8/1983. (VI. 27.) EüM-PM együttes rendelet a megváltozott munkaképességű dolgozók foglalkoztatásáról és szociális ellátásáról (munkáltatók támogatásának szabályai, védett foglalkoztatás támogatása)

Kikről beszélünk?

Eltérő válaszokat adhatunk ugyanarra a személyi körre vonatkozóan, annak függvényében, hogy polgári jogi, emberjogi, szociális vagy a munka világával összefüggő kérdésről van-e szó.

A fogyatékos emberek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény preambulumban a fogyatékossgot – az Európában elfogadott 1980 évi WHO értelmezésre épülő „testi funkciók tartós károsodása, amely egyben a társadalomban való részvételt tartósan megnehezítő állapot” tartalomtól eltérően - a mozgás és a kommunikációs képességek jelentős változásában, illetve hiányában (szűkített tartalomra) illetve számottevő (szűkített terjedelemben) határozza meg.

4. § E törvény alkalmazásában

a) *fogyatékos személy*: az, aki érzékszervi - így különösen látás-, hallásszervi, mozgásszervi, értelmi képességeit jelentős mértékben vagy egyáltalán nem birtokolja, illetőleg a kommunikációjában számottevően korlátozott, és ez számára tartós hátrányt jelent a társadalmi életben való aktív részvétel során;

b) *rehabilitáció*: az egészségügyi, mentálhigiénés, oktatási, képzési, átképzési, foglalkoztatási, szociális rendszerekben megvalósuló folyamat, amelynek célja a fogyatékos személy képességének fejlesztése, szinten tartása, a társadalmi életben való részvételének, valamint önálló életvitelének elősegítése;

A tartalmában eltérő fogalomhasználat a nemzetközi kommunikációt, adatok összehasonlítását rendkívül megnehezíti, mivel -ha nem konkrét állapotokról van szó- nem ugyanarról az esetről szól. Mivel a hazai fogyatékos fogalom csak súlyos tartalommal bír, a társadalmi részvétel jogos elvárását folyamatosan ellátási és gondozási problémák kísérik. Ez a társadalmi közgondolkodásban a fogyatékossgot az elesettséggel párosítja, az integrált megoldás lehetőségével szemben gyakran kételyeket támaszt.

2004. január 27-én lépett hatályba az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról a 2003. évi CXXV. törvény.

Ennek értelmében tilos a hátrányos megkülönböztetés az emberi élet sok más jellemzője mellett a fogyatékossg és az egészségi állapot szerint.

Ez azonban nem sérthet alapvető jogot, nem biztosíthat feltétlen előnyt, és nem zárhatja ki az egyéni szempontok mérlegelését.

Magyarországon a munkaviszonyra, a foglalkoztatásra, a foglalkoztatás támogatására, a munkavédelemre, a munkaalkalmasságra vonatkozó jogszabályokban a fogyatékos ember a megváltozott munkaképességű személyek csoportjában jelenik meg.

A megváltozott munkaképességű személyt a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról szóló törvény (Ft, 1991. évi IV.tv.58.§ (5) bekezdés m) pontja az ILO meghatározásával összhangban a következőképpen definiálja:

"megváltozott munkaképességű személy: aki testi, vagy értelmi fogyatékos, vagy akinek orvosi rehabilitációt követően munkavállalási, munkahely megtartási esélyei testi, vagy szellemi károsodás miatt csökkennek."

(Az Ft. megváltozott munkaképességű fogalma tehát csak a *munkaerőpiaci esélyek romlását –az elvárható társadalmi szerep veszélyeztetettségét* - mérlegeli, az érintett munkanélküliségét, szociális és társadalombiztosítási ellátását nem vizsgálja.

Ugyanakkor a fogyatékossgot a munkaerő piaci esélyek vizsgálata nélkül, a munkaerő piac tényleges helyzetének megfelelően a szolgáltatások és támogatások nyújtása szempontjából - megváltozott munkaképességet eredményező állapotnak tekinti

A munkanélküli ellátásra való jogosultságból azonban a rokkantsági nyugdíjra *jogosult, ellátásban nem részesülő munkavállalót* kizárja. [Flt 25.§(1) bek c);41.§]

A munkaügyi központok foglalkozási rehabilitációs eljárásáról, valamint a megváltozott munkaképességű munkanélküliek foglalkoztatását elősegítő egyes támogatásokról szóló 11/1998.(IV. 29.) MüM rendelet a megváltozott munkaképességű személyek közül a *munkanélkülieket* tekinti a munkaügyi központokban kiépülő foglalkozási rehabilitációs eljárás alanyának.

A foglalkoztatás támogatása (dotáció) és a foglalkoztatási kötelezettség (kvóta) alanyi körébe jogszabály (8/1983 (VI. 29.) EüM-PM együttes rendelet 28. § (1) bekezdés) szerint az tartozik, aki munkaviszonyban, biztosított bedolgozóként dolgozik és akinél a minimális, támogatásra jogosító károsodás mértéke a rokkantság orvos-szakértői minősítési skáláján a 40 %-ot, illetve bányászok esetében a 36 %-ot eléri.

A munkaügyi központok foglalkozási rehabilitációs eljárásának alanya lehet az a munkanélküli is, akinek munkaképesség változása a szakképzettségi szintjével ellátható, vagy a legalább 1 évig utoljára ellátott foglalkozása gyakorlásában korlátozza és ezt foglalkozás-egészségügyi szakvélemény igazolja.

Ugyanakkor *minden munkavállalásra jogosult személynek* – így minden megváltozott munkaképességű embernek - joga van az Állami Foglalkoztatási szolgálat szolgáltatásai közül a munkaerőpiaci információra (tájékoztatásra) és munkaközvetítésre.

A munkaügyi központ foglalkozási rehabilitációs eljárása

A munkanélküli egészségi állapotával összefüggő, elhelyezkedést gátló körülményeket a munkaügyi központ kirendeltsége a nyilvántartásba vétel, valamint a vele való kapcsolattartás során tárja fel.

A munkanélküli egyetértése esetén a foglalkoztathatóság megállapítása céljából foglalkozás-egészségügyi szakvéleményt kell beszerezni, ha a munkanélküli egészségi állapotából adódó foglalkoztathatósági korlátozásról foglalkozás-egészségügyi szakvélemény nem áll rendelkezésre.

A kirendeltség a foglalkozás-egészségügyi szakellátóhely szakvéleményének figyelembevételével megvizsgálja, hogy a megváltozott munkaképességű munkanélküli foglalkoztatása milyen szolgáltatás vagy támogatás nyújtásával segíthető elő. Ennek során a megváltozott munkaképességű munkanélküli szakmai gyakorlatát, iskolai végzettségét és életkorát együttesen kell mérlegelni.

Ha a kirendeltség a foglalkoztatás elősegítésének szükségességét, annak formáját nem tudja megállapítani, akkor a megváltozott munkaképességű munkanélkülit a munkaügyi központ foglalkozási rehabilitációs munkacsoportjához irányítja,

A foglalkozási rehabilitációs munkacsoport rehabilitációs tanácsadásban részesítheti, szükség esetén szakértők bevonásával javaslatot tesz arra, hogy a kirendeltség által hozzá küldött megváltozott munkaképességű munkanélküli egészségi állapota, gyakorlata, képzettsége figyelembevételével milyen munkakör ellátására lehet alkalmas, és az abban történő foglalkoztatása milyen szolgáltatással segíthető elő.

(4) A kirendeltség a rehabilitációs munkacsoport javaslatának figyelembevételével segíti elő a megváltozott munkaképességű munkanélküli munkába helyezését.

A munkaviszonyban álló megváltozott munkaképességű munkavállalót a munkavédelemről szóló 1993 évi XCIII.törvény végrehajtási rendelete a sérülékeny munkavállalói csoportba sorolja

8/A. Sérülékeny csoport: az a munkavállalói kategória, amelybe tartozó munkavállalókat testi, lelki adottságaik, állapotuk következtében a munkavégzéssel összefüggő kockázatok fokozottan fenyegetnek, illetve akik maguk is fokozott kockázatot jelenthetnek munkavégzésük során (pl. fiatalok, terhes, nemrégén szült, anyatejet adó nők és szoptató anyák, idősödők, megváltozott munkaképességűek).

A munkáltató valamennyi munkavállaló számára foglalkozás-egészségügyi szolgálatot köteles biztosítani.

Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV.tv határozza meg az egészségügyön belül a foglalkozás-egészségügy szakmai feladatait.

„55.§ A foglalkozás-egészségügy feladata, hogy

g) fokozott figyelmet fordítson a fiatalok, a nők, a terhes nők, a szoptató anyák, az időskorúak, az idült betegek, a fogyatékosok egészségi állapotának ellenőrzésére munkavégzésük során;

h) a megváltozott munkaképességű személyek foglalkozási rehabilitációját kezdeményezze, illetőleg abban részt vegyen.”

A munkanélküliek foglalkozási rehabilitációjának orvosi háttere 1998 óta a foglalkozás-egészségügyi szolgálat területi szerve által kiállított –47 készség pár értékelését tartalmazó -foglalkoztathatósági igazolás.

A fogyatékos emberek foglalkozási rehabilitációját nehezíti, hogy rokkantság megállapítása keretében a munkaképesség értékelése az egészségkárosodás súlyossága, prognózisa és az átlagos munkafeltételek közötti ösz-szervezeti munkavégző képesség értékelése alapján történik, első sorban ellátás (rokkantsági , baleseti rokkantsági nyugdíj) megalapozása érdekében. Erre az Országos Egészségbiztosítási Pénztár Orvosszakértői Intézete(OOSZI) jogosult. Ennek a vizsgálatnak az eredménye a fogyatékoságtól függően „teljesen munkaképtelen” minősítés is lehet, ami a foglalkoztathatóság további vizsgálatát a tényleges képességektől függetlenül megnehezíti, esetenként lehetetlenné teszi.

Az értékelés szemléletmódjának közelítésére ad lehetőséget , hogy 2004-ben megjelent az orvosszakértői minősítés új irányelve, amely a WHO FNO alkalmazásaként a szakmai rokkantság bizonyos elemeit tartalmazza. Hatályba léptetésére még nem került sor.

Jó gyakorlat

A megváltozott munkaképességűek szakmai rehabilitációjára és foglalkoztatására létrejött szolgálatok fejlesztése érdekében végzett nemzeti szintű tevékenység

A munkaadótól független foglalkozási rehabilitációs szolgáltatásra Magyarországon az Állami Foglalkoztatási Szolgálat (Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium, Foglalkoztatási Hivatal, megyei munkaügyi központok és kirendeltségek, regionális munkaerő fejlesztő és képző központok) keretében, az alap-tevékenységbe illeszkedően, sajátos eljárás kialakításával került sor.

Az Állami Foglalkoztatási Szolgálat törekvései – rehabilitációs szolgáltatásai, az atipikus munkavégzés formáinak bővítésére irányuló erőfeszítések – arra irányulnak, hogy a munkaerőpiacon hátrányos helyzetű emberek, közte a megváltozott munkaképességűek munkát, lehetőleg helyzetüknek megfelelő teljes értékű munkát találjanak.

A megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatását elősegítő hatályos érdekeltségi rendszer a megváltozott munkaképességű emberek foglalkoztatását ösztönzi, a foglalkoztatás minőségét azonban nem tudja befolyásolni.

Az esélyegyenlőség alapvetően az integrált foglalkoztatásban biztosítható, a foglalkoztatás támogatási rendszere arra irányul, hogy minél többen találjanak munkát ilyen körülmények között.

A munkaügyi központok rehabilitációs eljárása keretében nyílik mód arra, hogy szolgáltatások és támogatások nyújtásával a munkavállaló foglalkoztathatósága növekedjen, illetve a munkába állás munkaadói kockázata csökkenjen.

A foglalkozási rehabilitációs szolgáltatás alapvető eszköze, a munkaügyi központok és az érintett célcsoport sajátos szükségleteit jól ismerő civil szervezetek szakmai együttműködési kapcsolata.

Sokszor tájékoztatásra, tanácsra van szükség a megváltozott munkaképességű ember munkába állásához. Ennek érdekében alakult ki a megyei munkaügyi központok mellett a Rehabilitációs Információs Centrumok hálózata (RIC). (Várhatóan 2006-ban a hálózat kiépülése teljes lesz.) A RIC-

ekben akadálymentes környezetben szakmákról, munkahelyekről - az ügyfél korlátozottságára is figyelemmel - tájékozódhat, ehhez a rehabilitációs munkacsoportok segítségét is igényelheti. (A munkaügyi központok és kirendeltségek, valamint a regionális képző központok épületeinek több mint 50 %-a fizikailag akadálymentes, felújítás, vagy új beruházás esetén az akadálymentes környezet kialakítás alapvető követelmény..)

A kapcsolatfelvételt tovább segíti, hogy 2003-ban a Fogyatékkal Élő Emberek Európai Éve keretében megkezdődött a munkaügyi központok és regionális munkaerő-fejlesztő és képző központok kommunikációs akadály mentesítése. (Ez a látássérült és vak, siket és nagyothalló, értelmi fogyatékos ügyfelek számára a környezet akadály mentesítését jelenti.) 2004-2005-ben 18 megyei munkaügyi központban és 4 regionális munkaerő fejlesztő és képző központban kerültek kialakításra megfelelően akadálymentesített ügyfélszolgálati helyek.

A regionális munkaerő-fejlesztő és képző központokban egyre több szakmai program és a képzési feltételek akadály mentesítése szolgálja a fogyatékos emberek munkaerő-piaci képzését. Munkaerő-piaci szolgáltatások, tanácsadás, több központban fizikai és kommunikációs szempontból akadálymentes környezet és az egyes fogyatékos csoportokra kidolgozott képzési programok állnak az ügyfelek rendelkezésére. (ennek tartalmáról a 4.sz melléklet nyújt tájékoztatást)

Terjedelmében a legnagyobb mértékű feladat az információs anyagok egyszerű, érthető nyelvre történő „lefordítása” értelmi fogyatékos ügyfelek számára. E téren is vannak megyei kezdeményezések.

Joggal remélhetjük, hogy a megváltozott munkaképességű ügyfelek komplex tájékoztatása és segítése foglalkoztatási helyzetüket, a megszerzett munkahely megtartásának esélyeit javítani fogja.

Sok tennivaló van még, hogy azok számára is nyíljon lehetőség munkavégzésre, azok is megoldást találjanak, akik ma még nem keresnek munkát, vagy ugyan munkát szeretnének vállalni, de nincsenek megfelelő ismereteik a munka világáról, készségeik az elvállalni kívánt feladat ellátásához, de erre segítséggel alkalmassá tehetőek.

Azokat az eredeti, innovatív foglalkoztatási megoldásokat, melyek a célcsoport speciális igényeire új szemszögből válaszolnak, segítséget nyújtanak a munkára való felkészültség megszerzésében és a munkaerő-piaci elhelyezés lehetőségeit bővíthetik, az MPA rehabilitációs alaprészének központi keretéből központi programokkal támogatja a Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium.

Ezek kiterjednek többek között civil szervezetek jó gyakorlatainak elterjesztésére, innovatív megoldások kipróbálására, az akadálymentes szolgáltatási feltételek megteremtésére az ÁFSZ intézményeiben, a szolgáltatások standardizálására, alternatív foglalkoztatási szolgáltatások fejlesztésére.

A munkaerőpiacon jelentős hátránnyal rendelkező tartósan munkanélküliek, megváltozott munkaképességű ügyfelek munkaerő-piaci integrációjának, vagy reintegrációjának eszközeként alakult ki a munkaerő-piaci segítő szolgáltatás rendszere.

2000 óta a munkaerő-piaci szolgáltatások nyújtásának szabályait miniszteri rendelet szabályozza.

A segítség-nyújtás szakmai szabályait a Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium, a munkaügyi központok szakértői és a civil szervezetek képviselői kiadványban foglalták össze.

Az elmúlt években Phare támogatással két pályázat is a halmozottan hátrányos helyzetű emberek foglalkoztatási lehetőségeinek bővülését, illetve a foglalkozási rehabilitáció komplex eszközrendszerének kialakítását szolgálta. A megyei munkaügyi központok konzorciumi résztvevőként, főpályázóként, vagy közreműködőként segítették a programok megvalósulását.

Fontosnak tartjuk, hogy az elért eredmények minél nagyobb nyilvánosságot kapjanak. Megyei és regionális rendezvények, megyei és országos kiadványok szolgálják ezt a törekvést.

A megváltozott munkaképességű emberek foglalkoztathatósága érdekében tett intézkedések

A 2001. évi CI. Törvény a felnőttképzésről iktatta be a felnőttképzési normatív támogatást, amely a) az első, állam által elismert, az Országos Képzési Jegyzékben szereplő szakképesítés megszerzésére irányuló képzésben részt vevő felnőtt, valamint

b) a *fogyatékos felnőtt általános, nyelvi és szakmai képzéséhez. nyújtható államilag elismert, akkreditált felnőttképzési intézményben folyó képzéshez* nyújtható.

A normatív támogatást a költségvetés 2003 évtől biztosítja

Év	Forrás (eft)	Támogatásban részesült létszám (fő)	Ebből: fogyatékos (fő)	Fogyatékos emberek részvételi aránya %
1	2	3	4	4/3
2003.	475 000	4 772	410	8,6
2004.	2 900 000	27 235	2 374	8,7
2005. (előirányzat)	3 000 000	15 084	1 502	10,0

A megváltozott munkaképességű munkanélküliek tartós elhelyezkedésében növekvő szerepet szánunk a munkaerőpiaci képzésnek. Tapasztalataink szerint az érintett ügyfélkör alapvetően gyors elhelyezést igényel, tanulási tapasztalataik elavultak, a képzéssel járó rendszeres igénybevételt kevesen vállalják. Kevés az akadálymentesen megközelíthető és akadálymentes környezetben működő képző intézmény, a távoktatás lehetőségeit tanulási rutin hiányában pedig kis létszámban választják.

Megváltozott munkaképességű emberek képzésének támogatása (2001-2004.)

		2001.	2002.	2003.	2004.
	Regisztrált megváltozott munkaképességű munkanélküli (fő)	42 825	38 276	42 706	45 002
1991. évi IV. tv. 19.§ alapján	Munkaerőpiaci képzésbe került (fő)	2 395	1 890	1 917	1 103
	Érintett létszámból képzésbe kerültek Aránya %	5,6	4,9	4,5	2,2
2001 évi CI tv. 22.§-a alapján	Normatív felnőttképz.támogatásban részesült (fő)	-----	-----	410	2 374
	Munkaerőpiaci és normatív képzési tám. össz. (fő)	2 395	1 890	2 327	3 477

A *speciális programokat* a nem állami intézmények szervezik, valósítják meg állami és európai források finanszírozásában. E programok a munkaerőpiacon hátrányos helyzetű emberek munkaerőpiaci reintegrációjára irányulnak. A speciális programok fő elemei: a hátrányos helyzetű ember adottságainak és korlátainak ismeretében képzés és mentális segítség-nyújtás, valamint támogatott foglalkoztatás.

A foglalkozási rehabilitáció szereplőinek együttműködését segítették elő a Phare támogatással megvalósult projektek.

„A fogyatékkal élő emberek munkaerőpiacra jutásának elősegítése” c. Phare program (2003-2004.) keretében 250 fő súlyosan megváltozott munkaképességű ember szerzett az Országos Szakképzési Jegyzék szerinti szakképzettséget, és lehetőséget a munkára a nyílt munkaerőpiacon a tanult foglalkozás révén.

A „Halmozottan hátrányos helyzetű lakosságcsoportok foglalkoztathatósága és tartós foglalkoztatása” (2003-2004.) Phare program keretében pedig 28 fő fogyatékos ember szerzett lehetőséget a nyílt munkaerőpiacon a tanult foglalkozás gyakorlására.

A hátrányos helyzetűek foglalkoztatásában ezen kívül fontos szerep jut az önkormányzatoknak a közmunkaprogramok szervezése, a szociális intézményeknek a támogató szolgáltatások biztosítása, a civil szervezeteknek pedig a célzott programok megvalósítása révén. Az Országos Foglalkoztatási

Közalapítvány (OFA) 1992. óta támogatja a hátrányos helyzetű munkanélküliek munkaerő-piaci re-integrációját, foglalkoztatását, elsősorban olyan kísérleti programokon keresztül, amelyek több helyi szereplő együttműködésére, partnerségére épülnek.

A fogyatékos emberek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998 évi XXVI törvény hozta létre a Fogyatékosok Esélye Közalapítványt, melynek alapvető célja a fogyatékos emberek társadalmi integrációjának elősegítése. Pályázatait a fogyatékos emberek életének minden területén fejlesztéseket indítottak el, amelyek a foglalkoztatást közvetlenül is segítették. {pl. támogató- szállító szolgálatok kiépítése, autista farmok létesítése, regionális jelnyelvi tolmácsközpontok (hálózatkiépítés) megalapozása, nemzetközi jó gyakorlatok magyarországi elterjesztése (Jobwards)}. A Közalapítvány által alapított Esély XXI.Kht az épített környezet komplex akadálymentesítésének fontos szakmai műhelye.

Fenti feladatok megvalósulása nem nélkülözheti az állami szféra, a civil, valamint a fogyatékos embereket képviselő szervezetek együttműködését. A társadalmi integráció érdekében mindegyikük a saját lehetőségeivel, eszközeivel járul hozzá a foglalkoztatásban is megnyilvánuló esélyegyenlőség megteremtéséhez.

A fogyatékos emberek érdekképviselői ezért jelentős erőfeszítéseket tesznek, hogy az általuk képviselt emberek információhoz való hozzájutása (esélyegyenlőség ezen a területen is) mind nagyobb mértékben biztosítva legyen. Pl. A Magyar Vakok és Gyengénlátók Országos Szövetségének alapítványa 2001 óta évente mintegy 40 vak ember számára tart speciális informatikai képzés keretében Jaws for Windows tanfolyamot (betanítást) A Mozgássérültek Egyesületeinek Országos Szövetsége Távmunka Intézetet hozott létre, melynek keretében számítógépező és számítógép-üzemeltető képzéseket is szervez.

A Siketek és Nagyothallók Országos Szövetsége közreműködésével, de jelentős állami szerepvállalással kiépült a jelnyelvi szolgáltatások hálózata. (regionális tolmácsközpontok hálózata, tolmácsképzés stb.)

Az érdekvédelmi szervezetek., civil szervezetek képviselői jelen vannak az Országos Fogyatékosügyi Tanácsban, javaslataikat a Kormány beépíti az intézkedéseibe. Az ellenőrzésnek ez igen élő, a részvételen alapuló jelzőrendszere.

2005-ben kezdte meg működését az egyenlő bánásmód követelményének érvényesülését ellenőrző országos hatáskörű közigazgatási szervként az Egyenlő Bánásmód Hatóság. A hatóság alapfeladataiként az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvényben meghatározott feladatokat látja el. A Fogyatékos emberek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló törvényben a középületek akadálymentesítésére előírt határidők betartását a fogyatékos emberek érdekképviselői ellenőrzik. Elmaradt intézkedés esetén jogorvoslatért bírósághoz is fordulnak.. (Erre példa némely hivatal elmaradt akadálymentesítése kapcsán indított próbapaper, amelyet nagy sajtónyilvánosság övez, elősegítve ezzel az azonnali korrekciót.)

Az Országos Fogyatékosügyi Program intézkedéseinek végrehajtását az Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium koordinálja és az aktuális helyzetről évente tájékoztatja az Országgyűlést.

A munkaerő-piaci szervezet foglalkozási rehabilitációs tevékenységének módszertani fejlesztését 1999 óta minden évben központi program segíti.

A megváltozott munkaképességű emberek foglalkoztatását elősegítő célok teljesüléséhez a társadalmi szemlélet kedvező irányú megváltoztatására is történtek kezdeményezések (Központi PR program a megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatási szintjének növelésére, programelem a munkáltatók foglalkoztatási szándékának befolyásolására stb.)

Összefoglalva: a megváltozott munkaképességű emberek foglalkoztatásának növelésére irányuló intézkedések az elmúlt években a foglalkoztatáspolitikai részeként, a munka-erőpiaci integráció irányába történtek szoros összefüggésben a kirekesztés elleni és a fogyatékos emberek esélyegyenlőségre irányuló társadalmi politikai, emberjogi törekvésekkel..

Az e téren elért eredmények egy hosszantartó folyamat aktuális állomása, a továbblépéshez minden érintett további közös erőfeszítésére, az intézkedésekhez szükséges forrásokra és kapacitásokra van szükség.

